

Етил Влајку

КОСОВСКО РАСПЕЊЕ СРБИЈЕ

* Никола Пашић *

Емил Влајки КОСОВСКО

РАСПЕЋЕ СРБИЈЕ

* Никола Пашић *Београд, 2007.

САДРЖАЈ

1. *Друга српска изгубљена битка*
2. *Статус аутономних покрајина у послератној Југославији*
3. *Устав из 1974. Године*
4. *Ескалација насиља 80-тих Година*
5. *Систематска дискриминација не-Албанаца*
6. *Срби узвраћају ударац Уставни амандмани из 1989. Године*
7. *Интернационализација косовског проблема и распад Југославије*
8. *Косовски Албанци траже признавање своје фантомске државе*
9. *Ескалација сукоба на Косову после*
10. *Последња фаза : Покорити земљу бомбардовањем*
11. *Замка звана Рамбује*

"Емил Влајки детаљно објашњава улогу спољних сила, нарочито оних у Сједињеним Државама, Британији и другим НАТО чланицама у промовисању и погоршавању конфликта и мржње међу народима бивше Југославије. Без сумње, Слободана Милошевића у многоме треба кривити због његовог распламсавања национализма, али коначно, прави чинитељи штете и трговци мржњом могу се наћи међу медијима и вођама САД-а и Британије. Ако је суштински проблем Југославије била међуетничка мржња, освета и одмазда, на крају су се западни лидери, медији и научници показали као највећи кривци у том смислу.

Књига професора Влајкија илустрuje како Запад није покушао да реши југословенски проблем да би умањео трагедију, већ је уместо тога кренуо сопственим дивљањима мржње, хистерије и војног насиља против главне етничке групе. То није минимизовало патње ниједне етничке групе, али јесте максимизовало патње свих. Сједињене Државе су постале есенција проблема, који је достигао врхунац њиховим нелегалним бомбардовањем и уништавањем Србије и Срба. Али, наравно, научници, попут професора Влајкија, биће одбачени као лудаци, као што сам и ја био.

(Raju G.C. Thomas, Marquette University)

"У другом делу професор Влајки реконструише процес дезинтеграције Југославије. Мало тога имам да кажем овде, осим да је то најбоља анализа коју сам до сада прочитао. Јасна је, избалансирана и уништава многе митове. Ово је одлично дело".

(Osvaldo Croci, Laurentian University)

Емил Влајки, Хрват по оцу и Јеврејин по мајци је бивши професор политичких наука на Сарајевском универзитету. Такође је гостујући и придружени професор на Јејлу, К. У. Леувена, Лавал универзитау. Универзитету Монреала, Универзитету Отаве. Током осам месеци рата у Босни (1992) био је сапредседник Црвеног крста Сарајева. Децембра 1992. напустио је Сарајево предводећи конвој од две хиљаде избеглица ка Београду.

Друга изгубљена битка

Године 1389. Срби су изгубили битку на Косову и тај пораз су платили губитком слободе следећих 500 година. После 600 година опет их је поразила најмоћнија војна коалиција света. Стиче се утисак да ће овога пута последице бити много горе него после оног првог пораза. У сваком случају, у току последњих десет година "међународна заједница" користи Косово као неку врсту "кеца из рукава" помоћу кога је прво уништила Титову Југославију, а затим Федерацију Србије и Црне Горе. Све се ово обављало помоћу дуготрајне и суптилне игре засноване на непомирљивим етничким тензијама између Срба и Албанаца. Једино историјски приступ овом сукобу може да објасни суштину ове тешке трагедије која подједнако погађа и Србе и Албанце.

Стварањем Титове Југославије одмах по завршетку Другог светског рата, Албанци на Косову добијају аутономију коју уживају све етничке мањине у једној сувереној држави. То је чињеница. Поред тога, током једног дугог временског периода (1969-1989) ова аутономија је у веома великој мери превазилазила светске стандарде, тако да је створена, ако не *de jure*, оно бар *de facto*, независна држава Косово. Међутим, чињеница је и то да Албанци никада нису желели ову аутономију. Они су, у ствари, желели да се отцепе од Србије, што би им омогућило или да створе независну државу уз могућу анексију делова Македоније, Црне Горе и Јужне Србије, у којима такође живи албанска мањина, или да сви заједно уђу у састав Велике Албаније. Значи, за косовске Албанце питање аутономије представљало је само корак ка остварењу крајњег циља. Трећа је чињеница да су стране силе користиле и злоупотребљавале албански национализам у циљу дестабилизације и коначног распарчавања Југославије.

Статус аутономних покрајина у послератној Југославији

Федеративна Република Југославија, настала одмах после Другог светског рата, створена је као мултиетничка држава у којој сви народи и националне мањине уживају иста права. Створено је шест република, и то: Србија, Хрватска, Словенија, Македонија, Босна и Херцеговина и Црна Гора. Поред ових шест република створене су и две аутономне територијалне јединице: Војводина и Косово, обе у саставу Републике Србије. Многи аутори (као, на пример, М. Vickers, Н. Poulton и S. Woodward) сматрају да је циљ стварања ових аутономних регија представљао метод који је југословенска влада користила да би држала под контролом питање евентуалне српске доминације над другим народима, с обзиром да су Срби представљали најбројнију етничку групу, а истовремено и били највише раштркани по територији читаве Југославије. Стварање аутономних регија решавало је проблем многих националних мањина. Само у Војводини било их је најмање десет.

Нови Устав СФРЈ проглашен 1946. године дефинише аутономне покрајине Војводину и Косово као саставне делове Србије, што значи да њихов статус треба да дефинише Устав Републике Србије. Члан 103. Устава из 1946. гласи:

"У саставу Народне Републике Србије налазе се: Аутономна покрајина Војводина и Аутономна област Косово и Метохија".²⁴⁾

Додељивањем Косову и Метохији статуса Аутономне области Југословенска влада је веровала да истовремено решава и проблем веома израженог албанског национализма. У току Другог светског рата Албанци су отворено сарађивали са фашистичким окупационим снагама (Балистички покрет).

Одмах по ослобођењу Косова 1944. године од стране југословенских партизана, Албанци су се три пута дизали на устанак против народно-ослободилачке војске. Вођа ових побуна, Имер Бериша, "залагао се за уједињење Косова и Западне Македоније са Албанијом"²⁵⁾. Када је побуна угушена, упркос постојања веома отвореног сецесионистичког покрета, Косово је, на основу Устава из 1946. године, и даље уживало статус Аутономне области.

"По први пут Албанци су признати као посебна национална група, а њихов језик је добио статус једног од званичних језика у Југославији. На тај начин Албанци су стекли право да се школују на матерњем језику."²⁶⁾

У послератном периоду, Савезна влада је настојала да птем многих напредних културних и социјалних реформи унапреди живот Албанаца на Косову. Отваране су школе на матерњем језику, почела је да излази штампа на албанском језику, створена су бројна културно-уметничка друштва, отворана позоришта и читаонице. "Године 1950 на Косову је било 258 културно-уметничких друштава са 3.150 чланова".²¹⁾ Албанке, које су традиционално биле потчињене веома строгој патријархалној породичној хијерархији, сада су добиле могућност да се школују и да за себе изборе бољи положај у друштву. Омладина је добијала стипендије и уживала остале погодности да би се школовала и стицала што виши степен образовања, укључујући и универзитетско.

Педесетих и шездесетих година Савезна влада је улагала велике напоре да промовише принцип "братства и јединства" међу свим народима и да сузбије сваки покушај испољавања национализма. У то време, међутим, тензије између република су већ почеле да узимају маха и угрожавају савезно јединство. Развијеније републике, као Хрватска и Словенија, протествовале су што се њихова значајна средства преносе у неразвијена подручја, углавном на Косово,²⁸⁾ и што држава тежи да ојача државни централизам. Да би умирила растуће незадовољство република, Савезна влада доноси нови Устав 1963. године којим уводи систем полицентризма. Овим Уставом републике добијају много већа права као и статус конститутивних чланова Федерације. Што се тиче аутономних покрајина, оне, суштински, нису дефинисане као федералне јединице, већ као:

"[...] социо-политичке заједнице у оквиру Републике Србије (јер су само у њој и постојале), односно "правни чиниоци" републичког устава."²⁹⁾ Статус Косова је подигнут на виши ниво. Није више област, него аутономна покрајина, као и Војводина, а број представника Косова у Већу народа и народности Савезне скупштине повећан је од 4 на 5 посланика. (Војводина је имала 6 посланика). Исто тако, једно одељење Врховног суда Србије премештено је у Приштину, као што је претходно учињено и у случају Војводине. Поред тога, Устав из 1963. године брише израз "националне мањине" и замењује га новим именом: "народности". Међутим, Албанци на Косову нису били задовољни ни овим изменама. Напротив, албански национализам је почео врло брзо да се шири, у почетку "скромно" спорадичним истицањем албанске заставе у градовима на Косову, а касније све агресивније, организовањем демонстрација у којима је било честих сукоба са полицијом. Уклањање Александра Ранковића са положаја потпредседника Југославије и шефа полиције, означава почетак праве експлозије албанског сепаратизма. Плашећи се жеље за стварањем "Велике Србије", Савез комуниста Југославије је 1966. године збацио Александра Ранковића кога је сматрао главним носиоцем

идеје српског централизма. Савезна влада је применила ефикасну *меру против српског национализма [...] стварањем услова за многоструку афирмацију албанске националности.*"³⁰⁾ Косовски Албанци су заиста имали велике користи од тако "отвореног приступа" и почели да врше притисак за добијање још већег степена аутономије. Новембра 1968. албански студенти су у Приштини организовали масовне демонстрације захтевајући да Косово добије статус републике. Демонстрације су се даље шириле по читавом Косову, чак су прешле и границе покрајине, у Македонију. Захтев за статусом републике није био нимало наиван. У ствари, то је био корак ка потпуном отцепљењу од Југославије.

"Додељивање статуса републике званично се сматрало првим кораком уједињења аутономне покрајине Косово и осталих региона настањених етничким Албанцима, посебно у Македонији, са суседном Албанијом, што је и био циљ који је мањи број албанских националиста отворено прокламовао."³¹⁾

Да би смирила албанску побуну Савезна влада је била спремна на нове уступке. Децембра 1968. прихваћен је нови уставни амандман на основу кога Косово и Војводина добијају знатно повећан степен аутономије. Одлучено је да свака покрајина добије сопствени Устав. Исто тако, сва законодавна и судска власт се преноси на покрајине, које су преко својих посланика директно заступљене на савезном нивоу. Косово је стекло право да истиче албанску заставу, а реч "Метохија" садржана у званичном имену покрајине Косово и Метохија, била је избрисана. Поред тога, важно је поменути отварање албанског универзитета у Приштини, који ће убрзо постати један од најплоднијих расадника националистичког покрета албанске интелигенције.³²⁾

²⁴⁾ Miranda Vickers: *Између Срба и Албанаца. Историја Косова* (Between Serbs and Albanians. A History of Kosovo), Columbia University Press. New York, 1998, str. 147.

²⁵⁾ *Ibid*, стр. 143.

²⁶⁾ Hugh Poulton: *Балкан. Мањине и државеу сукобу*. (The Balkans. Minorities and States in Conflict), Minority Rights Publication, London, 1993, стр. 59.

²⁷⁾ Miranda Vickers, op. cit, стр. 153.

²⁸⁾ Фонд за убрзани развој неразвијених подручја основан је 1965. године. "У тај фонд свака република је уплаћивала 1,85% свог бруто друштвеног дохотка у корист мање развијених региона. Косови је примало више од 40% ових средстава, што је износило преко 70% укупних капиталних инвестиција у Покрајину и око 70% покрајинског буџета у периоду 1971-1975. година. *Ibid*, стр. 158.

²⁹⁾ *Ibid*, стр. 161.

³⁰⁾ *Ibid*, стр. 163.

³¹⁾ Hugh Poulton, op. cit., стр. 60

Устав из 1974. Године

"Раније, а посебно пре раздобља између 1974 и 1990, лепо смо живели. Албанци су доминирали. У ствари били су саставни део Југославије, а само номинално у Србији. Уживали су суштинску аутономију. Косово је учествовало у раду Федерације на исти начин као и све републике. Имало је своју скупштину, Врховни суд, Уставни суд и уживало финансијску независност. Председништво је представљало врховни савезни орган и у њему је седео и представник Косова, равноправно са представником Србије и Хрватске. У Скупштини, Албанци су имали право вета, тако да ниједна одлука није могла да се донесе без њихове сагласности. Косово је представљало у извесном смислу стабилну државу" (изјавио је Фехми Агани, један од последњих умерених Косовара међу албанским лидерима, у интервјуу који је дао дан уочи пропасти преговора у Рамбујеу. Убијен је 6. маја исте године).

Даљи процес у правцу децентрализације довео је до усвајања новог југословенског Устава 21. фебруара 1974. године. Тим Уставом републикама су дата далеко већа овлашћења

у односу на федерацију. Члан 3. тог Устава дефинише Социјалистичку републику као :

"[...] државу засновану на суверенитету народа, власти радног народа и самоуправљању радника, као и на самоуправној демократији радног народа и грађана и равноправности народа и народности"³³)

Новим Уставом републике су добиле толико висок степен независности да су готово прерасле у конфедералне јединице. Добиле су право на самоопредељење до отцепљења, а покрајине су, *de facto*, добиле статус република. Косово и Војводина су, на тај начин, постале две од осам конститутивних јединица југословенске федерације. Имале су своје директне представнике у Савезном већу и Већу република и покрајина Савезне скупштине Југославије. Две аутономне покрајине су имале право да предлажу законе на савезном нивоу, као и да ставе вето на сваки предлог или одлуку, било на републичком, или савезном нивоу, за које су сматрале да угрожава њихове виталне интересе. То је значило да је аутономна покрајина лако могла да блокира доношење било које одлуке српске владе, јер су:

"Владе Војводине и Косова имале право да ставе вето на сваку политичку одлуку Београда, која се односила на читаву републику Србију, док тзв.'ужа Србија' није имала исто такво право да утиче на одлуке које доносе њене две аутономне покрајине."³⁴)

И у судској власти покрајине су имале своје независне представнике у Савезном врховном суду и Уставном суду. Уставом из 1974. године Република Србија је потпуно изгубила контролу над своја два саставна дела и званично јој је ускраћено свако право да на било који начин утиче на рад покрајинских органа.

"Аутономне покрајине су имале свака своју Народну банку, Врховни суд и независну управну власт под ингеренцијом покрајинског Извршног већа. У осталим областима, укључујући економску и пореску политику, образовање и културу, Република Србија је била овлашћена да доноси законе који важе на целој њеној територији **само уз претходно одобрење скупштина аутономних покрајина** "³⁵) (подвукао Е.В.)

У ствари, једина значајна разлика у статусу између Републике и покрајина односила се на право на самоопредељење до отцепљења. Покрајинама је једино било ускраћено то право. Веровало се да је повећани степен политичке, економске и културне независности довољан да задовољи чак и оне најекстремније захтеве за аутономијом. Међутим, то није био случај. Нове демонстрације Албанаца избиле су одмах по усвајању Устава од 1974. Студенти су за Косово захтевали статус републике и уједињење са Косовом свих територија у Македонији и Црној Гори настањених Албанцима. Националистички немири су избијали на разне начине: као уличне демонстрације, путем отворене конфронтације са органима власти, кроз илегални рад бројних тајних сепаратистичких организација, преко дељења забрањених летака и другог пропагандног материјала, итд. Сви видови ове агресивне националистичке пропаганде наставиће се током седамдесетих година и достићи кулминацију осамдесетих, после Титове смрти.

С друге стране, две деценије, од краја шездесетих до краја осамдесетих година, неоспорно представљају период најбујнијег културног, политичког и социјалног процвата косовских Албанаца. Не само да су на нивоу Покрајине имали већину на врху политичке власти и у полицији, него су доминирали у свим областима друштвеног живота. Албански језик је био у званичној употреби у школама и на Универзитету. У школама су се користили углавном уџбеници на албанском језику, увежени из Тиране, гледала се албанска телевизија, слушао се албански радио, читале су се албанске новине. Приликом запошљавања предност

су имали Албанци. У окружним судовима судиле су судије - Албанци, итд. Косовски Албанци су били савршено свесни свог привилегованог положаја у односу на друге националне мањине широм света, што су неки од њих отворено и признавали:

"Посетио сам више од 60 земаља и широм света присуствовао најважнијим конференцијама посвећеним овом питању. На основу стеченог искуства дошао сам до непобитног закључка да ниједна национална мањина на свету не ужива толики степен права као албанска народност у Социјалистичкој Југославији. Права албанске народности у потпуности су изједначена са правима осталих народа који живе у Социјалистичкој Југославији.

Само један податак. Албанска народност на Косову има свој универзитет. На свету само Мађари у Румунији и Швеђани у Финској имају универзитете на матерњем језику. Међутим, треба истаћи да универзитет у Приштини ужива потпуну аутономију, што није случај са сличним универзитетима у поменутих земљама."³⁶⁾

³²⁾ "Отварање Албанског универзитета у Приштини, главном граду Косова, 1968. године и огроман број уписаних албанских студената делимично је био последица огромне стопе незапослености на Косову. На тај начин је створена бројна албанска интелигенција за коју су постојале веома ограничене могућности запошљавања. Године 1984. стопа незапослености на Косову је износила 29,1%, за разлику од националног просека од 12,7%, а само 1,8% у Словенији. Поред тога, 70% незапослених су били млађи од 25 година (...) Према томе, не изненађује чињеница да је Универзитет у Приштини постао расадник албанског национализма." *Ibid*, стр. 60-61.

³³⁾ Устав СФРЈ

³⁴⁾ Susan L. Woodward: *Балканска трагедија, хаос и распад*

после хладног рата (Balkan Tragedy, Chaos and Dissolution After the Cold War), The Brookings Institution, Washington, D.C., 1995, стр. 65.

³⁵⁾ M. Vickers, *op. cit.*, стр. 179.

Ескалација насиља 80-тих Година

Сецесионизам косовских Албанаца деловао је преко бројних илегалних сепаратистичких организација. Према подацима које је објавила званична новинска агенција ТАНЈУГ, 72 такве организације са око 1.000 чланова откривене су између 1981. и 1983. (Poulton, Vickers). Челници Комунистичке партије Покрајине су веома благонаклоно толерисали сецесионистичке активности ових група. У ствари, скоро све побуне и демонстрације су биле организоване у тесној сарадњи са илегалним сепаратистичким групама и истакнутим албанским члановима Савеза комуниста Косова. Интересантно је истаћи да су албанске побуне биле најбројније и најинтензивније управо у време које се одликује изузетно високим степеном аутономије за Албанце. Испало је да је тај изузетно високи степен аутономије косовским Албанцима послужио **"не као корак ка помирењу између две националне заједнице, већ је довео до њиховог потпуног раздвајања и удаљавања."**³⁷⁾

Управо је коришћење албанског језика Приштински универзитет претворио у финансијски и идеолошки центар у коме су се прикупљала средства за подстицање националистичких немира.³⁸⁾

Био сам тамо марта 1981, у време најжешће ескалације насиља од 1968. године. Побуну је изазвала група студената незадовољних храном и условима становања. У оквиру читаве Југославије Косово је имало далеко највећи број студената: 274,7 на 1.000 становника, у поређењу са 194,9 на 1.000 у читавој Федерацији. Године 1978, приликом прославе стогодишњице Призренске лиге³⁹⁾ Албанска слављеничка еуфорија убрзо је прерасла у националистичке нереде, уз дељење илегалних летака и отворене сукобе са полицијом. Међутим, жестока ватра националистичког насиља на Косову букнула је управо после Титове смрти маја 1980. године.

Комешање које је 11. марта 1981. на Приштинском универзитету отпочело као

"мирне" студентске демонстрације албанских студената прерасло је у насиље и открило праве циљеве: студентске захтеве за бољим животним условима убрзо је заменио захтев за променом статуса који је гласио: **КОСОВО РЕПУБЛИКА**. Чули су се и захтеви за уједињењем са Албанијом. Убрзо пошто је полиција растерала демонстранте они су се поново појавили на улицама, и то 26. марта, 1. и 2. априла и 18. маја, испољавајући огромну количину необузданог насиља.

"[...] Срби и Црногорци су били пребијани, њихови домови и фирме спаљивани, а продавнице пљачкане. Српска популација на Косову била је крајње узнемирена. У ноћи 15. марта 1981. године, мистериозни пожар је уништио велики део једног крила старог конака Пећке патријаршије, укључујући и стамбене просторије за монаштво, заједно с великим бројем књига и комада намештаја. Српско јавно мњење је захватио бес због пожара и због тога што косовска полиција поводом овог догађаја није никога ухапсила. Албанци су, међутим, тврдили да је ватра уништила једино женски манастир у Пећи [...] Албански 'иредентисти' (sic) су оптужени за подметање пожара, али је у току судске истраге албански судија Хоти изјавио како је пожар проузрокован кваром на електричним инсталацијама."⁴⁰⁾

Нереди су се веома брзо разбуктали по свим већим градовима Косова, па су се чак пренели и у суседне републике. У Западној Македонији албански агитатори позивали су припаднике албанске мањине на устанак. Било је потребно око 30.000 полицајаца да разбију демонстрације. Према званичним подацима било је 11 погинулих и неколико стотина рањених. Међутим, неки извори, међу њима и Amnesty International, тврдили су да је било чак 300 погинулих.⁴¹⁾ Да би се успоставио ред и мир власти су биле принуђене да на Косову прогласе ванредно стање и уведу полицијски час. Универзитет у Приштини је био затворен. До краја 1983. године око 2.000 лица је било изведено пред суд и осуђено. Косовско партијско руководство је било окривљено што није упозорило на време да албанско становништво припрема побуну, тако да је Махмут Бакали, председник Савеза комуниста Косова, био смењен са тог положаја. Следећих година албански националисти настављају своју побуну на другачији начин. Бројне сепаратистичке и терористичке организације опредељују се за илегални рад на Косову и у иностранству, нарочито у Западној Европи. Више не организују демонстрације, него деле националистички пропагандни материјал и организују убиства и отмице значајних југословенских представника у иностранству⁴²⁾, шверцују оружје, дрогу, злато и новац. Добро је позната чињеница, заснована на необоривим доказима, да се сепаратистички покрет, углавном, финансира новцем од шверца дроге.⁴³⁾ Стратегија сепаратистичког покрета је у највећој мери била усмерена на придобијање значајне политичке и војне подршке за њихову ствар, нарочито преко веома јаког албанског лобија у Немачкој, САД и Турској.

"Још осамдесетих година лоби албанских сепаратиста је појачао напоре да обезбеди страну подршку, нарочито у Немачкој и САД, оптужујући Србе да их угњетавају [...] У Вашингтону, интензивну кампању у корист албанских сепаратиста водио је конгресмен из Њујорка, Џо Диогуардиа (Joe DioGuardia). Када је изгубио место у Конгресу, и даље је наставио да лобира за косовске Албанце. Сенатор Роберт Дол (Dole) се исто тако од првих дана укључио у лобирање у корист косовских Албанаца"⁴⁴⁾

После Титове смрти, почетком 80-тих година, бројне институције и медији западних земаља почели су да се интензивно интересују за догађаје у Југославији и на Косову. Многи западни политичари, јавне личности и новинари су већ тада почели да саосећају са националистима и њиховом "праведном борбом" у Хрватској, Словенији и на Косову.

³⁶⁾ Др Хајредин Хоџа, Албанац, професор на Приштинском универзитету, у интервјуу хрватском *Вјеснику* од 9. маја, 1981, кога наводи Миранда Викерс у цитираном делу, стр. 193

³⁷⁾ Diana Johnston у недавно објављеном коментару на веб-сајту *Z Magazine*, 24. марта, 1999, под насловом: ***НАТО и његов хуманитарни ороз*** (NATO's Humanitarian Trigger).

³⁸⁾ Користећи релативно малобројне стипендије које су углавном добијали од Аустрије, Немачке и Енвер Хоџине Албаније, албански студенти са Косова су се поглавито бавили студијама албанске историје и књижевности, које су се сводиле на глорификовање албанског идентитета. Уместо да развијају критички дух они су развијали уски етноцентризам. Дипломирани студенти ових предмета су се, углавном, опредељивали за каријеру националистичких политичара, тако да се међу албанским сецесионистима са Косова нашао и велики број ових студената. Екстремна културна аутономија је довела до стварања две различите популације на Косову које нису имале заједнички језик. *Ibid.*

³⁹⁾ Призренска лига основана 1878 означава почетак албанског националистичког покрета.

⁴⁰⁾ M. Vickers, *op. cit.*, стр. 197-198.

⁴¹⁾ Hugh Poulton, *op. cit.*, стр. 61.

⁴²⁾ (...) терористичке акције које су предузимале бројне албанске организације, као, на пример: Црвени национални фронт, Косовска унија, Покрет за Албанску републику у Југославији и Народни покрет за стварање републике Косово, настављене су широм Европе. Августа 1981. Муса Хоти, члан Црвеног националног фронта, убио је у Бриселу Стојана Ђерића и ранио Зако Реџу. Обојица су били службеници Југословенског конзулата. Следећег марта, Албанци су убили два Југословена у Југословенском клубу, опет у Бриселу. У Штутгарту 8. новембра 1987. неколико чланова Народног покрета за републику Косово планирало је киднаповање југословенског конзула Имера Клоцкија, али их је у томе спречила немачка полиција. (...) Маја 1984. шесторица Албанаца је било оптужено за илегално уношење оружја, муниције и експлозива у Југославију. Miranda Vickers, *op. cit.* стр. 224-225.

⁴³⁾ Ramesh Chandram: ***Поддршка САД ОВК повезаној са шверцом хероина...*** (US-backed KLA Linked to Heroin Network...), *The Times of India*, 4. мај, 1999. пише: "Недавно су многе угледне новине објавиле делове поверљивих докумената који откривају умешаност ОВК у шверц дроге и оружја. На пример, Рамеш Чандрам, цитирајући *The Washington Times*, у свом извештају из Вашингтона за *The Times of India*, навео је податке из поверљивог извештаја Америчке агенције за контролу наркотика (DEA) у којима пише да (...) агенти за борбу против дроге из пет земаља, укључујући САД, сматрају да је ОВК повезана са шверцом хероина и кокаина из Албаније у Западну Европу (...) У том документу DEA (...) тврди да је добро позната албанска мафија повезана са картелом за шверц дроге са седиштем у Приштини, главним градом Косова. (...) Из Докумената DEA јасно се види да је то једна од најмоћнијих организација на свету за шверц хероина, чији се профит, углавном, усмерава на куповину оружја за ОВК." По Чандрамовим речима, најциничнија у читавој политици САД према ОВК, познатој под именом "Ushtria Clirimtare e Kosoves" је чињеница да је управо State Department 1998. године сврстао ОВК међу међународне терористичке организације и оптужио је да се финансира од међународног шверца хероина као и од "позајмица" које добија од терориста као што је Осам Бин Ладен - један од најтраженијих на америчкој листи терориста." У истом чланку наведена је и следећа изјава неидентификованог високог функционера Агенције за борбу против дроге: "Били су терористи 1998. године, а сада су, из политичких разлога, претворени у борце за слободу." У свом извештају DEA такође тврди да (...) су дилери дроге са Косова познати по окрутном понашању и умешаности и у шверц оружја."

Систематска дискриминација не-Албанаца

Устав од 1974. године готово у потпуности паралише све управне, политичке и економске функције Републике Србије, с обзиром на уставна права која су додељена аутономним покрајинама, а посебно право вета на сваку републичку одлуку. Стање је постало неподношљиво, посебно за Србе и Црногорце који су живели на Косову и представљали најбројнију етничку групу после Албанаца. Као представници "угњетачког народа" (Црногорци су се сматрали Србима) били су изложени све већој дискриминацији и јаком притиску да се иселе са Косова. Срби и Црногорци су се иселавали са Косова и пре 1960. мада не тако интензивно и масовно. Међутим, после 1968. отпочео је њихов прави егзодус. На основу званичног пописа године 1961. на Косову је живело 264.000 Срба и Црногораца, што је представљало око 28% укупног становништва Покрајине; године 1971. број Срба и Црногораца пао је на 20%, 1981. на 14% и 1991 на 10%. Само између 1971. и 1981, на основу српских извора, Косово је напустило 100.000 Срба и Црногораца.⁴⁵⁾ Од 1981. до 1987. још 20.000 Срба и Црногораца је побегло са Косова.⁴⁶⁾ С друге стране, у истом том периоду Албанско становништво се удвостручило: од око 646.000 колико их је било 1961. њихов број се попео на 916.000 године 1971, а на 1.200.000 године 1981, што је у процентима износило скок од 67%, односно 77% у односу на укупан број становника Косова, за само двадесет година. Године 1991. етнички Албанци су сачињавали 90% становништва Косова. Треба истаћи чињеницу да Албанци имају највећу стопу наталитета у Европи са 29,9 на 1.000 становника.⁴⁷⁾

Косово је представљало један од најсиромашнијих региона у Југославији, што може да буде и један од разлога масовног исељавања Срба и Црногораца у потрази за бољим животом на неком другом месту. Међутим, главни разлог што су се Срби и Црногорци масовно исељавали са Косова била је неподношљива атмосфера сталне напетости и жестоког притиска који су Албанци вршили на њих. Ситуација се знатно погоршала још почетком седамдесетих година када је дискриминација према Србима и Црногорцима институционализована, јер су Албанци заузимали најважније положаје у Савезу Комуниста, у полицији, судству и државној управи. Не-албанске етничке групе су биле прогањане, живеле су под сталним претњама, биле жртве насиља и силовања, тако да су им животи и имовина били угрожени, а нису могли да се обрате институцијама система и од њих траже заштиту својих права. Многа документа су објављена на ту тему. Извештаји Helsinki Watch-а и Међународне хелсиншке федерације за људска права (International Helsinki Federation for Human Rights) говоре о чињеници да Срби и Црногорци беже са Косова због застрашивања и претњи, притисака, претрпљеног насиља и других тешких повреда људских права, само због етничке припадности.⁴⁸⁾

У оквиру целокупног институционалног система Албанци су спроводили политику дискриминације приликом запошљавања, изазивали конфронтације на радном месту, у недоглед одуговлачили административне поступке по питању жалби, истрага, издавања разних дозвола, извршења судских и полицијских одлука. Поред тога, културна и верска дискриминација огледала се у језичкој дискриминацији. Затваране су школе на српском језику и наметао се искључиво албански обзразовни програм. Средства информисања су заступала само Албанска гледишта. Долазило је и до очигледног рушења и скрнављења српских културних споменика и гробаља, а насиље је било изразито наглашено према Православној цркви и њеној имовини. Насиље се толико разбуктало да су православне монахиње биле, не само жртве физичких напада, него и силовања, што се догодило монахињама Пећке патријаршије.⁴⁹⁾ Није било тешко предвидети да ће ова атмосфера етничких тензија и свакодневних притисака изазвати свеопште осећање несигурности и страха код Срба и Црногораца. Не само да су били систематски изложени дискриминацији, него нису могли да добију ни правну заштиту од званичних институција власти, с обзиром да су Албанци држали све у својим рукама. Суочени са безизлазним стањем одлучили су да се организују, тако да је средином осамдесетих настао значајан покрет Срба и Црногораца на Косову, који су од савезних органа тражили заштиту, не само за себе него и за све не-Албанце који живе у Покрајини.

⁴⁴⁾ Diana Johnston: *Југославија виђена кроз црне наочаре: политике, медија и глобалистичка идеологија* (Seeing Yugoslavia Through a Dark Glass: Politics, Media and the Ideology of Globalization), Covert Action Quarterly, бр. 65, јесен 1998. године

⁴⁵⁾ Mirana Vickers, *op. cit.*, стр. 195.

⁴⁶⁾ Геоиргије Алексејев: *Срби и Црногорци беже са Косова због терора* (Terrorises Serbes et Montenegrins furent le Kosovo) Балкан, бр. 9, јануар- март 1991. стр. 42.

⁴⁷⁾ Miranda Vickers, *op. cit.*, стр. 171

⁴⁸⁾ Miranda Vickers, *op. cit.*, стр. 220. Два извештаја Helsinki Watcha за људска права, под насловом: *Југословенска криза на Косову, март 1990.* (Yugoslavia: Crisis in Kosovo, March 1990) и: *Од аутономије до колонизације. Људска права на Косову 1989-1993.* (From Autonomy to Colonization: Human Rights in Kosovo, 1989-1993).

Срби узвраћају ударац Уставни амандмани из 1989. Године

Први организовани протест Срба са Косова одржан је почетком 1986. године, када је у Београд дошло око 100 Срба да од српских и југословенских власти траже заштиту и гаранцију за боље животне услове. Следећих година ови протестни маршеви бивали су све чешћи. Њихов циљ је био да српском јавном мњењу отворе очи и упознају га са мукама и патњама којима су изложени њихови сународници са Косова. У Србији је већ постојала позитивна клима у прилог извесних уставних промена које би Републици омогућиле да поврати ингеренције у својим покрајинама. Постало је очигледно да је Устав из 1974. године осакатио економски, политички, судски и управни интегритет Србије као целовите републике. Српски интелектуалци су почели да дижу свој глас против распарчавања Србије, против поделе српског народа, најбројније националне заједнице у Југославији и против терора на Косову, који је довео до тога да та колевка српске државе готово остане без Срба. Отворено су тражили да Србија поврати надлежност над својим покрајинама и захтевали јачање савезне власти.⁵⁰⁾ Са друге стране, савезно партијско руководство, које се увек прибојавало Срба, плашило се да ови протестни маршеви Срба и Црногораца не прерасту у шири српски национални покрет и одлучили да га у корену сасеку, што су и покушали да учине. Почев од краја 1986. неколико пута хиљаде Срба и Црногораца са Косова су се окупљале испред Савезне скупштине у Београду, али их је савезна полиција увек растеривала.

Многи су били спречавани да дођу у Београд и демонстрирају. Међутим, на савезном нивоу је постојало разумевање за озбиљност косовског проблема као и свест о томе да он може да угрози стабилност и интегритет читаве државе. Злодела која су вршили албански сепаратисти била су све чешћа и крволочнија⁵¹⁾, а албански руководиоци су све отвореније испољавали шовинизам.⁵²⁾ Напади на све оно што је још увек чинило федералну државу јединственом бивали су све чешћи.⁵³⁾

Поред тога, републике су почеле да се свађају око решења косовског проблема, с тим што је заједнички интерес Словеније и Хрватске био да Србија и даље остане слаба, па су, у том смислу, свесрдно подржавале "албанску ствар". Савезни ниво је предузимао одлучне кораке да се реши косовски проблем:

"Године 1987. и 1988. седница Централног комитета Савеза комуниста Југославије била је посвећена искључиво том проблему. Извршена је чистка у партијском комитету Косова. Председништво Савезне државе је 25. октобра 1987. године одузело надлежност покрајинској полицији и покрајинским судовима, а косовску полицију заменило савезним полицијским снагама."⁵⁴⁾

У међувремену, Председништво државе припремало је предлог уставних промена. Дискусија о уставним амандманима отпочела је фебруара 1987. године. Циљ уставних промена је био јачање савезне владе да би била у стању да настави спровођење економских реформи. Поред тога, преговарачки тим Међународног монетарног фонда (ММФ) вршио је притисак на државно руководство да изврши уставну реформу и испуни низ веома одређених политичких захтева као предуслов за одобравање нове економске помоћи, односно нових кредита:

"Представници ММФ-а и Светске банке били су спремни да свесрдно подрже Југославију у спровођењу реформе финансијског система и увођењу потребних структурних промена у сфери потрошње. За узврат, Југославија [...] је морала да 'изврши радикални хирушки рез после кога би уследила дуготрајна

рехабилитација' [...] Уставне промене су биле предуслов за одобравање нових кредита. Међутим, те промене је требало да доведу до јачања Савезне администрације и омогуће измену правила гласања у Централној банци, односно прелазак са консензуса на већински принцип. Претпостављали су да би ове промене омогућиле Савезној влади да успостави монетарну дисциплину и отплаћује дугове."⁵⁵⁾

Текућа политичка реформа је још више искомпликовала односе међу републикама, као и односе између савезне и републичких влада. Суштина реформе се састојала у одбацивању система "полицентричне државности" као главног узрока економске дезинтеграције и нарастајућег национализма. Међутим, томе су се успротивиле владе Словеније и Хрватске, јер су одбацивање полицентричности тумачиле као ограничавање суверенитета република. Насупрот њима, Србија је била заинтересована за јачање савезних институција и успостављање веће контроле над аутономним покрајинама. Међутим, нови савезни устав није могао да буде прихваћен без сагласности свих република. Због тога је савезна влада била принуђена да удовољи одређеним захтевима република. Прихваћен је захтев Словеније и Хрватске да се у Политичком већу све одлуке доносе једногласно, а Србији је одобрено да поврати републичке ингеренције на читавој својој територији и смањи претерано широке оквире аутономије коју су уживали Војводина и Косово, као њене две аутономне покрајине.⁵⁶⁾ Када је измењени Савезни устав најзад усвојен новембра 1988. године Срби су већ били добили зелено светло да измене и свој републички устав. Током 1987. и 1988. године Србију су потресале масовне демонстрације, почев од доласка мањих група Срба и Црногораца који су протествовали испред Савезне скупштине, па све до тзв. "народних митинга" у којима је учествовало од сто хиљада до милион људи, захтевајући смену покрајинских руководстава. Године 1987. као нови председник ЦК Србије Слободан Милошевић је био водећа политичка личност у Републици. Веома је зналачки искористио популистички покрет и преокренуо га у своју корист. Његов главни циљ је био постизање целовитости Србије. Као једна од најпопуларнијих личности у историји Србије, Слободан Милошевић је једини био подесан "да обави тај посао". Треба истаћи да је Централни комитет Савеза комуниста Југославије, значи савезни ЦК КПЈ, био тај који је први прихватио и одобрио амандмане на Устав Србије. Октобра 1988. под све већим притиском масовних демонстрација, чланови обе покрајинске владе су дали оставке и на њихово место су дошли нови људи. Новембра исте године два водећа партијска руководиоца са Косова, Азем Власи и Каћуша Јашари су били искључени из Савеза комуниста Косова. Косовски Албанци су муњевито реаговали организовањем масовних демонстрација. Хтели су по сваку цену да задрже све предности које им је пружао

Устав из 1974. Уследило је проглашење ванредног стања и заведен је полицијски час. Србија је усвојила уставне амандмане марта 1989. године. На основу ревидираног Устава, Србија је у своје две аутономне покрајине повратила надлежности у области народне одбране, судства, финансија и друштвеног планирања.

"Према новом Уставу, аутономне покрајине су уживале неку врсту територијалне аутономије, с правом на доношење сопственог Статута, али уз претходну сагласност Скупштине Републике Србије. Јужној покрајини је враћен назив Косово и Метохија [...] Права покрајина дефинише Устав Републике Србије. Поред тога, све спорне одредбе из Устава од 1968. и 1974. године проглашене су неважећим."⁵⁷⁾

Једини циљ политичара на челу Србије је био да поврате суверенитет Србије у три кључне области: одбране, безбедности и правосуђа и да спрече евентуално отцепљење Косова. У свим осталим областима Покрајина је уживала веома широку аутономију: у погледу права на употребу матерњег језика, права на културу, образовање, као и аутономних права у области економије и локалне самоуправе.

Међутим, међународна заједница је осудила ове промене, прилепивши им етикету да представљају "инструмент угњетавања од стране Срба". (Diane Johnston), али је *намерно прећутала* три главна фактора:

"[...] да су ове промене добиле велику подршку у Србији као неопходне за спровођење реформи у смислу економске либерализације, да су биле донете на законит начин и да су политичка права етничких Албанаца остала нетакнута, иста каква су и била, уз значајан степен регионалне аутономије. Само може да се нагађа у којој би мери, да нису били убеђени да ће да дође до одлучне стране интервенције у њихову корист, косовски Албанци искористили све могућности које им је пружао постојећи законски оквир."⁵⁸⁾

Треба нагласити да је Савезно извршно веће (савезна влада), под снажним притиском Међународног монетарног фонда прва предузела кораке у циљу смањења покрајинске аутономије Војводине и Косова и прва одобрила амандмане на Устав Републике Србије. Што се тиче "међународне заједнице" и њеног става по овом питању, она се изјашњавала у корист очувања Југославије и њеног интегритета. Тек 1989. године, када су Сједињене Америчке Државе "нагло" промениле своју тактику према Југославији, почеле су и да подржавају албанску "ствар" У ствари, САД су овим заокретом изражавале свој став према "репресији која се спроводи над Албанцима."

"[...] на тај начин што су јавно прозивале српску владу на поштовање људских права Албанаца. [...] Међутим, притисак који је крајем 1990. и почетком 1991. године вршен на савезну владу био је економске природе, путем економских санкција које су још више поткопавале њен и онако опадајући ауторитет. Тај кумулативни притисак више је ишао на руку националистичком него грађанском прилазу косовском проблему. [...], а у исто време појачао тенденцију европских земаља да заобилазе савезну владу и директно комуницирају са републичким руководиоцима."⁵⁹⁾

Оваква политика не само да је била у супротности са званично прокламованим ставом САД о очувању целовитости Југославије, него и са политиком заштите права Албанаца.

"[...] јер је такав став био и у директној супротности са притиском који су на иницијативу Министарства спољних послова САД (State Department) вршили ММФ и конзорцијум банака у циљу централизације монетарне контроле и стварања ефикасније администрације у области економије, што је и био први и основни разлог за ревизију Устава Републике Србије и сужавање прешироке аутономије њених покрајина."⁶⁰⁾

⁴⁹⁾ На основу студије САНУ, Георгије Алексејев, *оп. цит.*, стр. 45-53.

⁵⁰⁾ Diana Johnson: *Белешке о косовском проблему и Међународној заједници* (Notes on the Kosovo Problem and the International Community). Чланак објављен на Интернету. "У злогласном Меморандуму САНУ, који се појавио у јавности 1986. године, српска интелектуална опозиција у Србији је оптужила 'физички, политички, правни и културни геноцид над српским становништвом на Косову и Метохији. (...) Албанизација Косова и Метохије се спроводи потпуно легално. Према инструкцијама из Тиране прихваћен је јединствени књижевни језик, исто име народа, иста застава, исти школски уџбеници. Све је то учињено потпуно отворено, као што су биле и отворене границе према Албанији. Меморандум је тачно предвидео да ће кроз десет година Косово да буде потпуно етнички чисто, што се и догодило 1999. године. У то време Меморандум је био оштро критикован као израз српског национализма. Међутим, недавни догађаји су потврдили да је следеће упозорење објављено у Меморандуму било више него реално: "Стварна безбедност и једнакост пред законом евих грађана Косова и Метохије није постигнута. Уколико се не створе повољни услови за повратак протераних Срба и Црногораца са Косова, тај део територије Републике Србије претвориће се у европски проблем са веома озбиљним последицама."

⁵¹⁾ Новине су објавиле да је један Албанац бензином полио лице дванаестогодишњем српском дечаку и запалио га шибицом. (Објављено у New York Times-у 9. новембра 1982). BBC Worl Broadcast, 10. новембар 1986, јавља, међу

многим случајевима силовања, силовање мале деце као најсвирепије и најсрамније, изазвало је талас оштрих протеста Срба и Црногораца на Косову. "Недавни покушај седамнаестогодишњег Албанца да силује десетогодишњу српску девојчицу из породице Јаковљевић у косовском селу Племетина био је директан повод за данашњи (3. новембар) долазак у Савезну скупштину преко 150 Срба и Црногораца из села у околини Приштине".

⁵²⁾ "Једном приликом, Фадиљ Хоџа, некадашњи истакнути албански политичар на Косову, приликом једне званичне вечере у Призрену, тобож у шали, изјавио је да би талас силовања на Косову могао да се заустави кад би млади Албанци имали где да задовоље своје сексуалне потребе. Због тога би на Косову требало отворити јавне куће у којима би радиле Српкиње, јер су Албанке патријархално васпитане. Српкиње са Косова су реаговале на ову бесрамну изјаву, а Фадиљ Хоџа је био искључен из Комунистичке партије" (David Binder, New York Times, 1. новембар, 1987. године).

⁵³⁾ Југословенска народна армија (ЈНА) је била "највећи корисник савезних фондова и једина економска установа која је, на основу Савезног закона и структуре за производњу и планирање одбрамбених средстава, била опште југословенска." (Woodward, 1995, стр. 87.) После познатог случаја Азиза Келмендија, косовског Албанца на одслужењу војног рока, који је у спаваоници убио четворицу и ранио шесторицу својих другова, сви словенског порекла, због ситуације у Армији успаничио се цео народ. Савезни секретар за народну одбрану, адмирал Бранко Мамула, неколико недеља после овог трагичног догађаја је изјавио: "Између 1981 и 1987. године у ЈНА је откривено 216 илегалних организација са 1.435 чланова који су сви били Албанци по националној припадности." Адмирал Мамула је изјавио и да су албански субверзивни елементи припремали "атентате на официре и војнике, тровање хране и воде, саботаже, упаде у магацине оружја и крађе оружја и муниције, дезертирање и изазивање озбиљних националистичких инцидената у војним јединицама." (D. Binder, The New York Times, 1. новембар, 1987. године).

⁵⁴⁾ S Woodward, *op. cit.* стр. 88.

⁵⁵⁾ *Ibid*, стр. 82

⁵⁶⁾ *Ibid*, стр. 84.

⁵⁷⁾ M. Vickers, *op. cit.*, стр. 235

⁵⁸⁾ D. Johstone: *Белешке о Косовском проблему...*, *op. Cit*

Интернационализација косовског проблема и распад Југославије

Народна скупштина Републике Србије је званично изгласала амандмане на Устав марта 1989. године, на шта су косовски Албанци бурно реаговали организовањем жестоких масовних демонстрација у знак подршке њиховим вођама Азему Власију и Каћуши Јашари и протеста због ограничавања статуса који су уживали на основу Устава из 1974. године. Словенија и Хрватска, које су желеле независност, подржавале су сепаратистичке захтеве косовских Албанаца, јер су у тој њиховој борби виделе шансу за остварење својих циљева. У Словенији је 450.000 грађана потписало петицију којом осуђују одлуку савезне владе о увођењу ванредног стања на Косову. Фебруара 1989. у Љубљани је организован масовни митинг у знак подршке албанским рударима који су штрајковали у руднику Стари трг. Милан Кучан, председник ЦК Савеза комуниста Словеније, у име своје партије је изразио подршку албанским захтевима ***и на тај начин "[...] везао грађанска права Албанаца за уставни принцип територијалног суверенитета и право на отцепљење, што је Словенија тражила за себе.***"⁶¹⁾ Овакав став је врло добро послужио словеначком и хрватском руководству у настојању да оствари сопствену независност. Није њима било стало до Албанаца, ни најмање. Као што Викерс (Vickers) каже:

"[...] изливи саосећања са Косоварима у Љубљани су били крајње лицемерни. [...] Ово лицемерје је било очигледно када је Србија тражила реформу Федерације, чему су се противиле Словенија и Хрватска и стале на страну косовских Албанаца. Када се прича завршила њиховом сецесијом и распадом Југославије, и Словенија и Хрватска се више нису интересовале за Косово."⁶²⁾

Други значајан корак у циљу поткопавања јединства федерације и слабљења Србије Словенија и Хрватска су предузеле октобра 1987. године када су скупштинске делегације ове

две северне републике демонстративно напустиле Савезну скупштину у знак одбијања било каквих даљих финансијских обавеза према савезном буџету. Крајем 1989. Словенија и Хрватска су донеле одлуку да повуку своје контингенте људства у савезној полицији ангажованој на Косову. Почеле су и да се залажу за конфедерацију уместо југословенске федерације. У ствари, Словенија и Хрватска су користиле Косово као изговор за убрзавање распада Југославије.

Одмах по словеначком референдуму за независност, одржаном децембра 1990. године, Франце Бучар, председник Словеначке скупштине, дао је *интервју* у коме је изјавио следеће:

"[...] ако сматрамо да сваки народ има право да живи по сопственом нахођењу и како му најбоље одговара, онда то право не може да се ускрати ни Албанцима на Косову. Ми подржавамо настојање Албанаца да створе сопствену државу и да се одреде или за независност, или заостанак у саставу Југославије. Судбина косовских Албанаца треба да буде у њиховим рукама."⁶³⁾

Димитрије Рупел, још један од истакнутих словеначких руководиоца, 1990. године министар спољних послова Словеније, касније је признао да су несугласице око косовског проблема биле само индиректно прегањање око будућности Југославије.⁶⁴⁾ У међувремену, косовским Албанцима је почела да стиже подршка истакнутих личности Сједињених Држава и неких политичара из европских земаља. Године 1999. амбасадор ОЕБС-а

Ворен Цимерман (Warren Zimmermann) је био наименован за амбасадора Сједињених Америчких Држава у Београду, што је означило почетак америчке кампање против Србије, наводно због кршења људских права Албанаца на Косову.

Цимерману су се придружили и неки чланови америчког Конгреса, као, на пример, сенатор Боб Дол (Bob Dole) и поједини представници Хелсиншког комитета. У име *њихове мисије за утврђивање чињеница новембра 1990. године*

"[...] сенатор Дон Никелс поднео је амандман на Закон о страним операцијама, којим се прети ускраћивањем сваке врсте економске помоћи Сједињених Држава као и ускраћивањем њихове подршке у међународним финансијским институцијама и на међународном тржишту уколико не дође до побољшања стања на Косову у року од шест месеци, односно до 5. маја 1991."⁶⁵⁾

Интервенција САД на Косову на основу кршења људских права и сваљивање све кривице на Србију, док је Југославија још функционисала као државна целина и док су савезне снаге још увек биле распоређене по Косову, представљало је охрабрење не само за албанске, него и за словеначке и хрватске сепаратисте. Као што сам већ рекао, подршка Сједињених Држава интегритету Југославије је била лажна. Њене конкретне акције на политичком, дипломатском и економском пољу ишле су у дијаметрално супротном смеру.

У ствари, интервенција међународне заједнице под вођством Сједињених Држава отпочела је у Југославији и на Косову 1989. године и представљала је додатни подстрек албанском сепаратизму.

"Треба посебно подвући да су албански сепаратисти на Косову са толиком жестином захтевали независност [...] због тога што су имали подршку међународне заједнице. Независност Косова је био саставни део програма за период после распада Југославије, на основу динамике дезинтеграције чији је ороз повукла интервенција западне алијансе."⁶⁶⁾

⁵⁹⁾ S Woodward, *op. cit.*, стр. 382.

⁶⁰⁾ *Ibid*, стр. 382

⁶¹⁾ *Ibid*, стр. 98.

⁶²⁾ M. Vickers, *op. cit.*, стр. 242

⁶³⁾ Франц Бучар, интервју за *Балкан бр.* 10, Април-Јуни, 1991, стр. 181.

⁶⁴⁾ S. Woodward, *op. cit.*, стр. 98.

⁶⁵⁾ *Ibid*, стр. 151

Косовски Албанци траже признавање своје фантомске државе

Подршка коју су им пружале Сједињене Америчке Државе косовски Албанци су протумачили као велику шансу за проглашење сопствене републике. Априла 1990. Албанци су у Приштини организовали крваве демонстрације у којима је погинуо 31 учесник, а на стотине их је било рањено. Тада су савезни органи повукли своје снаге и оставили Србији да се сама носи са проблемом Косова. Када су нешто касније исте године српске власти спречиле нове албанске демонстрације, њихове вође су 2. јула прогласиле отцепљење од Србије и прокламовале стварање суверене Републике Косово у оквиру Југославије. На то је српска влада одговорила распуштањем Скупштине аутономне покрајине Косово и управну и извршну власт у Покрајини пренела на Народну скупштину Републике Србије. На овај потез косовски Албанци су реаговали организовањем генералног штрајка септембра 1990. и илегалним проглашењем тзв. Качаничког устава. Тај устав самопрокламовану ***Републику Косово*** дефинише као:

"[...] демократску државу албанског народа и свих других њених грађана, припадника националних мањина: Срба, Црногораца, Хрвата, Турака, Рома и осталих који живе на Косову."⁶⁷⁾

Јасно је да Србија није могла да прихвати ово решење, тако да је септембра 1990. Устав Републике Србије био најзад изгласан. По том Уставу аутономним покрајинама се гарантује:

"[...] територијална и политичка аутономија са сопственим Статутом, сопственом Скупштином изабраном на општим изборима и право на успостављање сопствених извршних и управних (административних) органа. Припадницима националних мањина се гарантују следећа колективна права: званична употреба матерњег језика, право на школовање на матерњем језику и слобода вероисповести."⁶⁸⁾

Српске власти су на Косову увеле ванредне административне мере и предузеле неколико значајних корака да би повратиле контролу над економијом, школством и средствима јавног информисања. Одлука Словеније и Хрватске да се у јуну 1991. отцепе од Југославије охрабрила је косовске Албанце да врше притисак да и они добију сопствену независну државу. Да би се међународној заједници представили као држава у настајању, албанске вође су септембра 1991. године организовале тајни референдум на коме су се косовски Албанци изјаснили у прилог независности. Бујар Букоши је био наменован за председника владе. Октобра 1991. Албанија је била прва и једина земља која је признала ову фантомску творевину "као суверену и независну државу". Европска заједница, међутим, није подржала захтев за признавање "Републике Косово". Признавање није долазило у обзир, јер је Европска заједница већ била признала право Словенији и Хрватској на самоопредељење и међурејубличке границе прогласила за државне и непроменљиве. У ствари, сецесија Словеније и Хрватске је представљала прву фазу разбијања Југославије. Колонизација Босне и Херцеговине је била предвиђена за другу фазу тога процеса и нико из тзв. међународне заједнице није смео да дозволи да та стратегија буде угрожена.

Албански сепаратисти на Косову су били разочарани оваквим ставом међународне заједнице, али нису одустајали. Наставили су свим силама да се боре за

међународну подршку и да воде своју, паралелну администрацију. Букоши је 1992. посетио Копенхаген, Беч и Хелсинки, а Ђелоши, именован за заменика премијера, посетио је Ватикан. Међутим, све ове посете су се завршиле само изражавањем разумевања за "албанску ствар".⁶⁶⁾ Албанске политичке странке су организовале илегалне парламентарне и председничке изборе у самопрокламованој "Републици Косово". Ибрахим Ругова је био изабран за председника. Осам посматрачких група из САД и Европе су пратиле ове илегалне изборе. Међународна заједница се и даље двосмислено понашала према косовским Албанцима. Није званично признавала њихову самопрокламовану државу, али је, истовремено, подгревала њихове наде непризнавањем права Србији да влада на Косову. То је био главни разлог што су косовски Албанци одбијали било какву могућност да учествују у изналажењу политичког решења проблема у оквиру Републике Србије. Када су децембра 1992. одржани републички избори у Србији косовски Албанци су их бојкотовали, иако их је међународна заједница саветовала да учествују и гласају за америчког држављанина Милана Панића (у то време председника југословенске владе и штићеника САД).

Косовске Албанце који су изашли на изборе сепаратисти су прогласили за издајнике. Многи стручњаци сматрају да су у том тренутку косовски Албанци могли да преокрену исход избора у своју корист, само да су *искористили своје право гласа. Међутим,*

"[...] косовски Албанци су хтели и јаре и паре. Одбили су да учествују на изборима, а онда су се жалили да их представљају неизабрани посланици, и ратни злочинци."⁷⁰⁾

Може само да се нагађа каква би била дугорочна корист за косовске Албанце да су одлучили да учествују у раду политичких институција Србије. Могли су, на пример:

"[...] да имају знатан број посланика у српској скупштини и да представљају неку врсту противтеже политичкој моћи Београда. Уместо тога, у самом почетку, не само да су пропустили прилику да допринесу настанку вишепартијске демократије у Србији, него су и озбиљно угрозили њен развој. [...] Крајње је проблематичан став да паралелно одржавање тајних избора у којима учествују само Албанци, на којима је за председника владе изабран њихов неоспорни вођа Ибрахим Ругова, као и избор посланика за парламент који никада није функционисао, пружа већу шансу за увођење демократије у политички живот него коришћење могућности коју косовским Албанцима пружају званични републички избори за остварење њихових интереса у оквиру Републике Србије."⁷¹⁾

⁶⁶⁾ Linda Ryan: *Косово, последњи чин (Kosovo, the final act)*. Коментар објављен ЈИМ веб сајту, 2. јуна, 1999. године, стр. 4.

⁶⁷⁾ M. Vickers, *op. cit.*, стр. 245.

⁶⁸⁾ *Ibid.*

⁶⁹⁾ *Ibid.*, стр. 259.

⁷⁰⁾ *Ibid.*, стр. 268.

⁷¹⁾ D. Johstone: *Белешке...*, *op. cit.*, стр. 12.

Ескалација сукоба на Косову после Дејтона

У међувремену, Сједињене Државе су почеле да воде активнију кампању за заштиту људских права на Косову. Чак и поред оживљавања насиља и бројних убистава Срба од стране новонасталих албанских терористичких група политика Сједињених Држава је искључиво оптуживала српске власти, истовремено оспоравајући им право да користе

легална средства која им стоје на располагању у циљу сузбијања насиља. Председник Буш је чак Милошевићу послао следеће упозорење:

"У случају да дејства српских снага изазову сукобе на Косову, Сједињене Државе ће бити спремне да употребе војну силу против Срба и на Косову и у самој Србији."⁷²⁾

Признавањем Босне и Херцеговине као независне државе 1992. године политика САД се отворено определила за распарчавање Југославије. Завршни ударац су јој задале војне снаге САД својом интервенцијом августа и септембра 1995. године преко НАТО снага које су бомбардовале српске територије да би принудиле босанске Србе да потпишу Мировни споразум. Иако приказан као мирно решење рата у Босни, Дејтонски споразум је такође представљао и увод у нову фазу ескалације сукоба на Косову.

На основу Дејтонског споразума из децембра 1995. Босна је била подељена по етничком принципу, што је код Албанаца побудило наду да ће по истом принципу да буде призната и њихова самопрокламована држава. Међутим, у том тренутку Косово није представљало питање од приоритетног значаја за међународну заједницу. У Дејтонском споразуму помиње се Косово, али само као питање везано за аутономију и људска права у оквиру Србије. За албанске сепаратисте враћање на питање аутономије у оквиру Србије било је исто као махати им црвеном марамом испред очију. То једноставно није било њихово опредељење, као што је Букоши убрзо изјавио:

"[...] аутономија за Косово не представља трајно и праведно решење и због тога га не прихватамо. У том смислу Влада (Републике Косово) понавља да је њена једина обавеза да поштује вољу народа Косова који се изјаснио за независну републику и да настави да ради на постизању тога циља."⁷³⁾

Дубоко разочарани исходом Дејтонског споразума који гарантује границе Савезне републике Југославије, па самим тим и статус Косова као саставног дела Србије, албански сепаратисти су одлучили да пређу на тактику примене насиља и спровођења терористичких акција. Априла 1995. године Албанци су бомбама напали српску полицијску станицу у Дечанима и ранили два полицајца. Добро организована и дуго времена планирана албанска герила ступила је у дејство. Наоружане групе под називом "Ослободилачка војска Косова" (ОВК) и "Национални покрет за ослобођење Косова" (НПОК) представљали су само наставак деловања дугогодишњег албанског сепаратистичког покрета. Ове групе су отворено прибегавале најбруталнијем насиљу да би постигле свој циљ, за разлику од Ибрахима Ругове и његове Либерално демократске партије (ЛДК) која је инсистирала на ненасилној борби. Ситуација се погоршала када су 1996. године неке европске земље званично признале Савезну републику Југославију (СРЈ).

"[...] Године 1996. на Косову је извршено 31 убиство. Мете су били не само представници српских власти, него и Албанци који су сарађивали са српским властима, тзв. колаборационисти, да би се разорили сви мостови између ове две етничке заједнице. Темпо се узбрзавао 1997. године, у току које је извршено 55 убиства. Док је Ругова све време тврдио да је ОВК чиста измишљотина српске пропаганде, герилци су септембра 1997. извршили координирани напад на 11 полицијских станица. Тек после тога су се на сахрани 28. новембра 1997. године јавно појавили пред масом од 20.000 људи, маскирани, наоружани и у маскирним униформама. Јануара 1998. ОВК је у Приштини издала званично саопштење у коме објављује почетак борбе за присаједињење Косова Албанији. Број убијених се стално повећавао и достигао број од 66 жртава пре него што је,

почетком марта 1998. године, српска полиција извела жестоку акцију против албанског герилског упоришта у Дреници. За нешто више од две године било је 152 убијених. Ни од једне владе на свету не може да се очекује да скрштених руку пасивно посматра како наоружане банде дивљају, а поготову не од владе у Вашингтону."⁷⁴⁾

Западни медији једва да су помињали ове злочиначке нападе. С друге стране, Сједињене Државе су повећавале притисак на српске власти да реше проблем Косова на тај начин што ће косовским Албанцима да чине све веће уступке. Да би директно пратила збивања у региону, влада Сједињених Држава је у јуну 1996. отворила **Информативни центар у Приштини у намери да:**

"подржи притисак Министарства спољних послова САД (State Department) на Београд и принуди га да учини значајан напредак у решавању косовског проблема, као предуслов за уклањање спољног зида санкција против Југославије."⁷⁵⁾

Поред тога, уследио је долазак Америчке посматрачке мисије у оквиру ОЕБС-а са циљем да се упозна са ситуацијом у покрајини (Monitoring Mission). У међувремену, албански лоби који је у САД оформљен још осамдесетих година, посебно је појачао своју кампању деведесетих година и постигао значајне резултате. Републиканац Џосеф ДиоГуарди (Joseph DioGuardi) и сенатор Боб Дол (Bob Dole) били су главне личности албанског лобија. Године 1996. албански лоби је преусмерио акцију деловања према демократама. Један од најважнијих програма Клинтонове изборне кампање 1996. односио се на питање статуса и права националних мањина, тзв "Ethnic Outreach". У оквиру тога програма основано је неколико сталних комитета који су се бавили лобирањем у прилог етничких група, нарочито Албанаца и Хрвата. Није случајно да је управо Американац албанског порекла, Илир Зерка (Iir Zherka), био задужен за гај програм⁷⁶⁾ Као што је Дајана Џонстон учила, етнички лоби политичарима доноси велику корист, јер лобирањем те врсте прикупљају велике прилоге за своје кампање, а истовремено испада да се боре за "идеалистичке циљеве". Америчким политичарима није било нимало стало до "албанске ствари". Званични преставници САД стално су понављали да независност Косова не долази у обзир. У ствари подстицањем албанских сепаратиста Американци су настојали да дође до ескалације сукоба на Косову да би дестабилизовали Србију и преузели контролу над оним што је остало од бивше Југославије, а то је Савезна Република Југославија (СРЈ), коју су сматрали "последњим упориштем застарелог облика независности на Балкану."⁷⁷⁾

⁷²⁾ Председник Вуш. у New York Times-у, 28. децембра, 1992.

⁷³⁾ М. Vickers, стр. 287. Изјава Бујара Букошија у интервјуу објављеном 31. октобра, 1995.

⁷⁴⁾ D. Johnstone, *op. cit.*, стр. 8.

⁷⁵⁾ M.Vickers, *op cit.*, стр. 297.

⁷⁶⁾ D. Johnstone: *Соколи и орлови...* (Hawks and Eagles...), 1999.

⁷⁷⁾ *Ibid*

Последња фаза: Покорити земљу бомбардовањем

Све веће насиље односило је и све већи број жртава међу званичним лицима и цивилима, међу Србима и Албанцима. Српска влада је морала да предузме мере да би уништила терористичку организацију. После убиства из заседе четворице српских полицајаца, које је извела ОВК 28. фебруара 1998. године, српске снаге су кренуле у антитерористичку акцију. После жестоких сукоба у селу Дреница, којом приликом је погинуло двадесетпеторо људи, хиљаде Албанаца је изашло на улице Приштине да протестују против српске контраофанзиве. НАТО је хитно реаговао на развој догађаја на Косову. Србији је забрањено поштравањем санкција ако Милошевић одмах не нареди престанак дејстава. Већ сам нагласио да су обе стране мислиле да је међународна заједница наклоњена њиховој **борби**.

"Иако осуђује репресивну политику Србије и прети војном одмаздом, Вашингтон и даље остаје при ставу да Косово треба да остане део Србије. Роберт Гелбард, амерички изасланик за Балкан, оптужио је ОВК за тероризам. Ова изјава је охрабрила обе стране, што је отварало могућност да се рат још више разбукти."⁷⁸⁾

Током читаве 1998. године албански сепаратисти су појачали своје герилске акције, постављајући заседе, убијајући и киднапујући. Претње су биле упућене не само представницима српске власти, него и цивилима, и Србима и Албанцима (који су сматрани издајницима). Према званичним подацима из српских извора између 1. јануара и 30. августа 1998. Албанци су извели 1.126 терористичка напада на Косову, у којима су у 616 случајева мете биле српске полицијске снаге, а у 510 цивили. У нападима на српске полицијске снаге погинуло је 74 полицајаца, а 282 су била рањена; у нападима на цивиле убијено је 81 лице, а 95 их је рањено.⁷⁹⁾ Српске власти су узвратиле појачањем војног притиска на албанску герилу у циљу да је разбију. Оружани сукоби између српске и албанске стране су постајали све чешћи и све жешћи. Било је много погинулих на обе стране. Међутим, иако су прихватале чињеницу да погинулих има и на српској страни Сједињене Америчке Државе су наставиле да врше притисак на српску владу. Претње су посебно долазиле од политичког врха САД и НАТО снага, уз нагласак да је бомбардовање Срба у Босни 1995. године једини "дипломатски језик" који Милошевићев режим разуме. У том тренутку већ је припремана сцена за предстојећу војну интервенцију на челу са САД, хитним сазивањем седница Уједињених нација, Команде НАТО пакта и Г8 Контакт групе. Октобра 1998. године, после вишемесечне српске војне офанзиве која је већ била при крају, влада САД је послала у Београд свог специјалног изасланика, Ричарда Холбрука (Richard Holbrooke), са понудом нагодбе. Предлог се, углавном, састојао у политичком решењу на основу кога би Косово остало у саставу Србије, али се оставља могућност договора о његовој независности после 3-4 године.

Даље је предвиђен систем стварања савета "националних заједница", које би и Србима и Албанцима гарантовале право вета у низу ситуација када су у питању њихови "витални интереси". Овај предлог је био састављен по узору на Дејтонски споразум којим је Босна подељена на два ентитета.⁸⁰⁾ Није чудо што ни Срби, ни Албанци нису хтели да прихвате ову понуду. Да би доказали своју одлучност земље-чланице НАТО пакта су одобриле ваздушне ударе на Југославију. "Сада морамо да будемо веома одлучни. У Босни смо видели како треба деловати против Милошевића", рекао је председник Клинтон, октобра 1998.⁸¹⁾ Ксавиер Солана (Javier Solana) је додао: "Морамо стално да вршимо притисак", мислећи на претњу војном интервенцијом.⁸²⁾ На конференцији за штампу 12. октобра Солана је објавио одлуку Савета НАТО пакта да активира извршење наредбе у року од 96 сати. Иако је међународна заједница признавала да су обе стране, и српска и албанска, биле укључене у сукоб, ултиматум је упућен само једној, СРПСКОЈ страни која је једина била оптужена за настанак сукоба и његове последице.

Деветодневни разговори које су председник Милошевић и специјални изасланик Холбрук водили у атмосфери ултимативне претње бомбардовањем, најзад су окончани Споразумом 13. октобра, 1998. године. Нагодба је подразумевала повлачење знатног контингента југословенских војних снага са Косова, долазак на Косово Међународне верификационе мисије под окриљем ОЕБС-а и повратак свих избеглица. Међутим, иако је српска страна прихватила све постављене услове, сви облици дотадашњих притисака остали су на снази... Није скинут ни "спољни зид" санкција против Југославије, нити је престала претња употребом војне силе. Да би оправдали дискриминаторске мере само против српске стране, највише личности званичне политике Сједињених Држава прогласиле су Милошевића човеком коме не треба веровати због његовог ранијег "непомирљивог става" (речи председника Клинтона), а за српски народ говориле да је ирационалан, параноичан и неосетљив на људску патњу.

"У току прошле четири године Запад је много грешио што је Србе сматрао рационалним људима са којима човек може да дискутује, да се расправља, преговара

и постигне компромис. Међутим, ти људи поштују само силу, или отворену и јасну претњу да ће сила бити употребљена"⁸³⁾ изјавио је Ричард Холбрук.

Српске снаге безбедности су се повлачиле под будним оком међународних посматрача, уз сталну претњу да ће НАТО да бомбардује Србију уколико направи и један једини погрешан корак. У таквим околностима албански сепаратисти су видели своју сјајну шансу. Кладили су се на једног јединог коња: да испровоцирају интервенцију НАТО снага. То нису ни крили. За време масовних демонстрација носили су плакате са натписима "НАТО, ГДЕ СИ?", а њихов присталица ненасилног решења косовског проблема, Ибрахим Ругова, позивао је НАТО трупе да дођу на Косово, као једини начин да се косовски Албанци спасу од српског терора. Када су први међународни посматрачи стигли на Косово почетком новембра 1998. године, њихов задатак је требало да буде праћење спровођења Споразума између Холбрука и Милошевића, и од стране Срба и од стране Албанаца. Међутим, испало је да посматрачи искључиво прате у којој мери југословенска страна поштује договорени прекид ватре. У случају да ОВК прекрши Споразум, против њих нису биле предвиђене било какве казнене мере. Почетком октобра албанска страна је већ била одбацила српски предлог да се покрајински избори одрже девет месеци по ступању на снагу Споразума Холбрук Милошевић. Вође ОВК су тврдили да би то био још један покушај Срба да им наметну своје услове. Када су новембра месеца Албанци обновили своје герилске акције, посматрачи ОЕБС-а нису ни прстом мрднули да их зауставе. У ствари, појавиле су се многе сумње у вези са саставом Посматрачке мисије ОЕБС-а на Косову (Kosovo Verification Mission). За шефа Мисије именован је Американац Вилијам Вокер (William Walker), веома добро познат по подршци Контрашима у рату против Сандиниста у Никарагви. Поред тога, основано се сумњало да су многи посматрачи били агенти разних НАТО служби, посебно америчке војне и цивилне обавештајне службе.⁸⁴⁾ Према томе, нимало не изненађује чињеница да су, после извештаја Посматрачке мисије о обнови сукоба, САД опет послале Холбрука да врши додатни притисак на српску владу да заустави сукобе.

Децембра 1998. било је јасно да је Споразум о прекиду ватре пропао. Једном приликом албански терористи су отворили ватру на кафић у Пећи и убили шесторицу српских младића који су се тамо нашли. Потом, у сукобу између албанских побуњеника и југословенских граничара погинуло је 36 Албанаца. То је био један од многих покушаја албанских побуњеника да илегално пређу границу између Албаније и Косова и прокријумчаре оружје и муницију за борце ОВК. Јануара 1999, пошто су Албанци убили три српска полицајца испаливши антитенковску гранату на њихово блиндирано возило и узели као таоце осам југословенских војника, чак су се и посматрачи ОЕБС-а укључили у преговоре за ослобађање талаца. Габриел Келер (Gabriel Keller), један од чланова Мисије, говорећи о ескалацији насиља, признао је да је ОВК одговорна за већину провокација.⁸⁵⁾ Међутим, "масакр у селу Рачак" искоришћен је као изговор за директну претњу интервенцијом НАТО снага на Косову. На дан 16. јануара 1999. пронађено је 40 тела косовских Албанаца, наводно измасакрираних, убијених изблиза метком у потиљак, како леже поређани дуж рова у близини села Рачак. Дан раније у Рачку су се одиграле жестоке борбе између српских снага и албанских герилаца. Иначе, Рачак је био добро познато упориште ОВК. Српске полицијске и војне снаге су ступиле у дејство да би сломиле отпор албанских побуњеника. Читаву операцију су пратили посматрачи ОЕБС-а. Чак су и сниматељи Associated Press-а били безбедно смештени на оближњем брду. На крају операције српске снаге су у свом извештају навеле да има најмање 15 погинулих бораца ОВК и да је заплењена велика количина оружја. По завршетку операције, неким француским новинарима и групи посматрача је било омогућено да возилом прођу кроз село које је деловало пусто и мирно. Тек следећег дана поднет је извештај о 40 откривених тела поређаних дуж рова. У међувремену, борци ОВК су поново ушли у село, открили поређана тела и одвели групу посматрача ОЕБС-а на лице места, на челу са шефом Вилијамом Вокером. Он је одмах оптужио српске снаге и Југословенску армију за извршени "масакр", а да претходно није спровео било какву истрагу. После неколико дана многи европски новинари окарактерисали су "масакр" у селу Рачак као намештаљку.⁸⁶⁾ Међутим, било је касно. Љага је већ била пала на Србе.

⁷⁸⁾ Bill Vann: *Како је политика САД утрла пут за шири рат на Балкану* (How US policy has laid the basis for a wider war in the Balkans). Чланак је објављен на World Socialist веб сајту, 17. марта, 1998. године

⁷⁹⁾ Званични сајт Владе СРЈ.

⁸⁰⁾ Bill Vann: *САД и НАТО прете новим бомбардовањем Србији* (US, NATO threaten new bombing campaign against Serbia) World Socialist веб сајт, 8. Октобар, 1998. године.

⁸¹⁾ *Ibid.*

⁸²⁾ CNN Worl News, 12. октобар, 1998. године.

⁸³⁾ Ричард Холбрук: *Како завршити рат* (To End a War), Random House, 1998.

⁸⁴⁾ D. Johnstone: *Соколи и орлови*, *op. cit.*, 1999. године.

⁸⁵⁾ CNN Worl News, 8. Јануар, 1999. године, у 15 часова и 19 минута.

⁸⁶⁾ О подметнутом масакру у селу Рачак види чланак Renaud Girarda објављеном у листу Le Figaro, 20. јануара, 1999. године и чланак Christophe Chatelot-а објављеном у листу Le Monde, истога дана.

Замка звана Рамбује

"Згражање" Међународне заједнице над "масакром у селу Рачак" добро је послужило као изговор за даљи притисак на Југославију да прихвати "мирно решење", односно нагодбу на основу које би окупација Косова од стране НАТО снага била легитимно прихваћена. Дипломате из 6 земаља-чланица Контакт групе хитро су се бациле на изразу текста Привременог политичког споразума. По речима једног високог функционера НАТО пакта идеја је била да се Србији, "под огромним међународним притиском намакне нека врста омче у стилу Дејтона".⁸⁷⁾ Амерички и европски изасланици су почели да се састају одвојено са представницима Срба и Албанаца да би припремили терен за предстојеће преговоре. Међутим, пре заказивања састанка Контакт групе високе личности америчке политике су захтевале да НАТО упути Србима упозорење са свим детаљима војних последица по њих. Тај захтев је, у ствари, представљао амерички предуслов за било какве даље разговоре.

Прва рунда "преговора" отпочела је 6. фебруара 1999. у дворцу Рамбује (Rambouillet), у близини Париза. Извештавајући о току преговора, западна средства информисања су, углавном, инсистирала на утиску да су две стране толико укопане свака у своје антагонистичке ставове, да нема говора о постизању било какве нагодбе. Говорило се о захтеву Албанаца да после три године одрже референдум о независности, што је за Србе било неприхватљиво, а да су Срби, са своје стране, захтевали гаранције да ће југословенска граница остати непромењена, што Албанци нису прихватили. Убрзо је откривено да је читав овај преговарачки процес био обична фарса. У Рамбујеу се догодило следеће: обе стране су добиле Нацрт споразума намерно срочен тако да буде апсолутно неприхватљив за српску страну. Два висока представника САД, Џорџ Кени (George Kenney) некадашњи високи функционер у Одељењу за Југославију при Министарству спољних послова САД и Џим Џатрас (Jim Jatras), саветник за спољне послове републиканском сенатору у Сенату САД, потврдили су следећу изјаву високог функционера Министарства спољних послова САД (State Department-a):

"Намерно смо Србима поставили исувише тешке услове да не би могли да их прихвате. Њих треба бомбама лупити по глави и то ће и да добију."⁸⁸⁾

Циљ Сједињених Америчких Држава је био да Срби НЕ потпишу Мировни споразум и на тај начин пруже изговор за војну интервенцију НАТО снага. Већ је био направљен и план о распоређивању на Косову 30.000 војника НАТО пакта, на челу са САД. У току преговора Мадлен Олбрајт (Madeleine Albright), министарка спољних послова САД и Ксавиер Солана (Javier Solana), Генерални секретар НАТО пакта, су све време инсистирали да било које постигнуто политичко решење мора да се спроводи под надзором снага НАТО пакта. Да би се у току преговора појачао војни притисак на Србе, на европским војним аеродромима је неких 430 авиона било стављено у стање борбене приправности. Нема те суверене државе на свету која би потписала било какав споразум на основу кога званично прихвата присуство окупационих трупа на својој територији. Када је српска страна одбила да прихвати такве услове, Југославија је одмах била оптужена да блокира преговоре у Рамбујеу. Медији су то одбијање приказали као главну препреку за постизање мирног решења сукоба.

Међутим, шта је било са одбијањем мировног плана од стране Албанаца? Зашто је ОВК оклевала да прихвати најбољу могућу понуду о којој су Албанци могли само да сањају, понуду која је предвиђала спровођење мировног плана под надзором војних снага НАТО пакта и садржала одлуку о референдуму, што је практично значило стицање независности у року од три године? То је за сепаратисте била животна шанса, коју су, за дивно чудо, пропустили! Међутим, неке чињенице везане за преговарачки процес откривају да је и ово албанско колебање било фарса. Било је важно да у почетку и Албанци одбију предложени споразум, јер одбијање обеју страна да га прихвате, Мировном споразуму даје кредибилитет непристрасног и правичног документа у коме обе стране имају једнаки третман. И ова ујдурма је била смишљена да би се прикрила веома једноставна истина, да је предложени "Мировни споразум" намерно срочен тако да буде неприхватљив само за српску страну. Ствар би била исувише очигледна да су га Албанци одмах прихватили, а Срби одбили.

Поред тога, није случајно што се од самог почетка Мадлен Олбрајт, министарка спољних послова САД, поставила као душебрижник албанске делегације. Понашала се као да обавља "племениту мисију" тиме што је у току "преговора" играла улогу личног саветника албанске делегације. Важно је истаћи чињеницу да у току 17 дана, колико су ови преговори трајали, српска и албанска делегација ниједном нису директно разговарале. Олбрајтова је албанској делегацији "оштро" поставила "ултиматум": "Или ћете да потпишете, или губите америчку подршку и престаје сваки вид наше помоћи. Међутим, ако ви потпишете, а Срби не потпишу, они ће бити бомбардовани, а ми вам у том случају гарантујемо нашу снажну подршку."⁸⁹) Оваква изјава је била крајње смешна, јер Олбрајтова уопште није имала намеру да прети Албанцима. САД су једино желеле да НАТО снаге на челу са Американцима буду распоређене у Југославији, што су и Албанци жарко желели. То значи да између америчких представника и Албанаца није било никаквих размимоилажења. Од самог почетка су здушно сарађивали у намери да насамаре Југославију.

Ујдурма је постала још очигледнија када се открило да постоје два "Споразума", од којих је српска страна један од њих била спремна да потпише као прихватљив. Политички део "Споразума" предвиђао је аутономију за Косово, а "Споразум о имплементацији" предвиђао је спровођење Споразума под надзором међународних мировних снага, у ствари трупа НАТО пакта. Српска страна је била сагласна са политичким делом Споразума, али је одбацила Споразум о имплементацији који је предвиђао војну окупацију Косова од стране НАТО снага. У току "преговора" у Рамбујеу српска делегација је изразила спремност да размотри могућност распоређивања међународних снага на Косову, уз једини услов да оне не буду под командом НАТО пакта, него под окриљем Уједињених нација или ОЕБС-а, јер обе ове организације нису војног карактера. Олбрајтова је овај захтев извргла руглу следећим коментаром:

"Споразум се прихвата у целини, укључујући НАТО снаге, или се не прихвата [...] Срби се понашају као да постоје два документа, па да могу да бирају. Не може да се прихвати само политички део Споразума без дела који се односи на имплементацију под надзором НАТО снага... Ако не прихватају део Споразума који се односи на војску и полицију, онда нема Споразума."^{90*}

То је, у ствари, био отворени ултиматум од стране САД. Узми или остави! На крају прве рунде разговора у Рамбујеу није дошло до било каквог споразума између српске и албанске стране. Међутим, Албанци су "напрасно" одлучили да промене став и 23. фебруара изјављују да су спремни да потпишу документ после "техничких консултација" са својим људима на Косову.

Преговори о "техничким детаљима" су, у ствари, значили појачане герилске акције које би испровоцирале српске снаге да изврше контраофанзиву широких размера, што би представљало додатни "разлог" за војну интервенцију НАТО снага. Ово је, највероватније, била

стратегија разрађена у сарадњи са министром спољних послова САД Мадлен Олбрајт. Тако је у периоду између завршетка преговора у Рамбујеу 24. фебруара и нове конференције заказане за 15. март у Француској, ОВК појачала своје герилске нападе, постављала заседе и гранатирала, усмртивши велики број полицајаца и цивила. Када су 15. марта настављени разговори у Паризу албанска делегација је потврдила своју сагласност и са политичким и са војним делом Споразума. Југоловенска делегација је поновила своју сагласност са политичким делом Споразума, али је била одлучно против војног дела који се односио на имплементацију и распоређивање снага НАТО пакта на Косову. "Стране трупе немају шта да траже на нашој територији" рекао је председник Милошевић у својој изјави ТАНЈУГ-у, истичући да распоређивање НАТО снага на Косову значи угрожавање националног суверенитета и територијалног интегритета земље. Као што је касније изашло на видело, интегрални текст Споразума из Рамбујеа и Париза открио је да у њему постоје одредбе на основу којих би не само Косово, него и целокупна територија Југославије била окупирана од стране трупа НАТО пакта. Апендикс Б који се односи на статус мултинационалних снага за спровођење Споразума трупама НАТО пакта гарантује слободу кретања по читавој државној територији. Члан 8. овог Апендикса гласи:

"Припадници НАТО снага са свим својим моторним возилима, пловним објектима, летилицама и целокупном опремом уживају неограничено право неометаног кретања по читавој територији СРЈ, њеним воденим токовима и њеном ваздушном простору. Неограничено и неометано право кретања подразумева право извођења маневара, преласка трупа, смештај трупа и коришћење целокупне инфраструктуре и свих простора потребних за пружање подршке трупама приликом извођења обуке и оперативних дејстава, али се не ограничава само на то право."⁹¹⁾

Поред тога, члан 6. гарантује стопроцентни имунитет снагама НАТО пакта пред југословенским судовима за извршени прекршај било које врсте. На основу члана 10. НАТО је изузет од плаћања било какве накнаде Југославији за коришћење комплетне потребне инфраструктуре, као што су улице, зграде, аеродроми и спортски објекти. Што се тиче командног кадра, Цивилни шеф Мисије за имплементацију и Војни командант КФОР-а (снаге на Косову под директном командом НАТО пакта) управљају Косовом и представљају врховни ауторитет на тој територији. Да поновим. Тешко је замислити да би се било која суверена држава добровољно одрекла сопственог суверенитета над својом територијом. Српска Скупштина је водила дискусију о овом "мировном споразуму" и 23. марта одбила његов војни део. Скупштина је, међутим, изразила спремност да размотри прихватање међународних мировних снага на Косову. То је био довољан разлог да међународна заједница донесе одлуку о војној интервенцији. НАТО снаге су отпочеле бомбардовање Југославије 24. марта 1999. године.

⁸⁷⁾ CNN World News, 26. јануара, 1999. године у 13 часова и четири минута.

⁸⁸⁾ Seth Ackerman: *Шта су извештачи знали, али прећутали о разговорима о Косову* (What the Reporters Knew about Kosovo Talks but did not Tell?), FAIR, 2. јуни, 1999. године.

⁸⁹⁾ CNN World News, 15. фебруар, 1999. године у 10 часова и 12 минута.

⁹⁰⁾ Seth Ackerman: *Заборављено извештавање о преговорима у Рамбујеу. Да ли су САД одбациле мирно решење за Косово?*

(Forgotten Coverage of Rambouillet Negotiations. Was a Peaceful Kosovo Solution Rejected by US?), RAIR, 14. Маја 1999. године.

⁹¹⁾ Peter Swartz у: *Споразум у Рамбујеу је подразумевао окупацију читаве Југославије*, World Socialist веб сајт, 14. април 1999. године.

Наслов оригинала:

Emit Vlajki

**THE NEW TOTALITARIAN SOCIETY
AND THE DESTRUCTION OF YUGOSLAVIA**

Legas. Canada, 1999. Преузет одељак "V. Kosovo: The Second Serb Defeat"
(стр. 108-139 оригинала).

Емил Влајки КОСОВСКО РАСПЕЋЕ СРБИЈЕ

Издавач:

ИКП "Никола Пашић" Београд, Трг Николе Пашића 9 Тел. 01 1/3398-393

За издавана: Љиљана Танић

Уредник: Миодраг К. Скулић

Компјутерска припрема: Милан Танић

Штампа: Слава Симић, Београд, Витановачка 15

Тираж: 500

Дигитализација ОЦР програмом: Милан Ђукић Е-mail: milan111@spinter.net
Е-mail: milan111@prijedor.com

СР - Каталогизација у публикацији Народна библиотека Србије, Београд

323.173(497.115) 321.013(497.1 15) 341.231(497.115) 327.7/.8(497.1 15) 342.25(497.115)

ВЛАЈКИ, Емил

Косовско распеће Србије / Емил Влајки. - Београд : "Никола Пашић, 2007 (Београд : Слава Симић). - 56, 62 стр. ; 24 цм

Насл. стр. приштампаног енгл. изворника : V. Kosovo: The Second Serb Defeat; изворник објављен у The New Totalitarian Society and the Destruction of Yugoslavia. Canada, 1999. - Оба текста штампана у међусобно обрнутим смеровима. - Тираж 500. - Напомене и библиографске референце уз текст.

ISBN 978-86-7987-051-3

а) Косовско питање - Међународна заједница б) Косово - Државноправни положај ц) Косово - Међународни положај COBISS.SR-1D 141382668